

VIJF NIEUWE MOORDLIEDEREN UIT OOST-VLAANDEREN

Willy BRAEKMAN

Onder de vele soorten marktlie­deren nemen de moordzangen een heel bijzondere plaats in. Ze zijn steeds gebonden aan echt gebeurde feiten die meestal ook gelokaliseerd en gedateerd zijn. Hier doet zich de interessante mogelijkheid voor de gegevens, zoals ze soms uit krantenverslagen of/en rechterlijke dossiers bewaard zijn, te vergelijken met wat de zanger ervan heeft gemaakt.

Meestal blijkt echter dat deze laatste slechts weinig feitelijke en materiële gegevens over de door hem bezongen zaak te zijner beschikking had. Men vermoedt dat hij zijn informatie in de regel putte uit beknopte krantenberichten of, in het beste geval, uit het uitvoerig verslag over de rechtszaak in een plaatselijke krant.

Moordliederen spelen in op de sensatiezucht die aan de mens van alle tijden eigen is. Ze sloten aan bij wat actueel was, wat gedurende een korte tijd sterk in de belangstelling stond. Een moordlied was voor de markt­zanger dan ook steeds een vaste waarde die hem een grote, aandachtige en kooplustige schare toehoorders garandeerde. Een moordlied kreeg op zijn blaadje dan ook een opvallende, de aandacht trekkende plaats.

Het moordlied heeft ook bij de volkskundi­gen steeds een bijzondere belangstelling gekend. Vele onderzoekers hebben er studies aan gewijd ⁽¹⁾ en talloos zijn de bijdragen die over afzonderlijke liederen in vele tijdschriften zijn verschenen. ⁽²⁾ Toch duiken nog geregeld dgl. liederen op die nog niet eerder werden gesignaleerd. ⁽³⁾ Vijf ervan, die betrekking hebben op moorden gepleegd in Oost-Vlaanderen, laten we hier chronologisch geordend volgen. Ze dateren van het eind van de achttiende tot het midden van de negen-

tiende eeuw en zijn gerelateerd aan moorden gepleegd te Berlare, St.-Niklaas, Elversele, Haasdonk en Huise.

1. Een weduwe en haar kind omgebracht te Berlare (1798)

Een roofmoord gepleegd in het Oostvlaamse Berlare is het onderwerp van een marktlied gedicht en gezongen door Marie Gillis. Het komt voor, samen met twee andere liederen, op een kwarto-blaadje dat zich in de bibliotheek van de Gentse Universiteit bevindt. ⁽⁴⁾ Over deze markt­zangeres is niets bekend. Ze is zeker niet te verwarren met haar naam­genote die eigenlijk Gilissen heette en in Sittard (NL) in 1834 geboren werd. ⁽⁵⁾ De zangeres die het lied uit 1798 schreef kan dus onmogelijk dezelfde persoon zijn. Het is dus vooralsnog een geheimzinnige figuur, van wie nog meer liederen uit het einde van de achttiende eeuw bewaard zijn. ⁽⁶⁾

De aanleiding tot dit nog niet eerder gedrukt lied was een brutale moord die Berlare in rep en roer had gebracht. ⁽⁷⁾

Op de wijk Daal woonde een zekere Marie Colette van Overloop, de weduwe van Pieter François van Raemdonck met haar zoontje Jean-Baptist, toen ongeveer drie jaar oud. Ze woonde er op een boerderij die ze na de dood van haar man, met de hulp van een dagloner zo goed en zo kwaad als dat mogelijk was, verder uitbaatte. Een zekere Francies van Lokeren, geboren te Zele (° 1759), woonde sinds lang te Berlare aan "den hoogwegh", in de buurt van de herberg "La bonne vie", samen met zijn echtgenote die Van Linten heette.

De veertigjarige Van Lokeren had enige tijd als dagloner gewerkt bij de weduwe van P.F. Van Raemdonck maar reeds een paar weken vóór de feiten was dat niet langer het geval. Zijn plaats werd toen ingenomen door Emanuel de Vos, wiens vrouw de nicht was van de weduwe van Raemdonck.

In de nacht van 18 op 19 Brumaire van het jaar VII van de Franse Republiek (8-9 november 1798) werd deze vrouw vermoord. De burens ontdekten haar lijk 's anderen-daags. Marie Colette Van Overloop had met een stok enkele slagen op het hoofd gekregen en stak, toen ze gevonden werd, met haar hoofd in een kuip met karnemelk. Ze was geheel gekleed maar zonder kousen, schoenen of hoofddeksel. Haar zoontje trof men aan in de kelder, ondergedompeld in een kuip zoete melk.

Allerlei goederen, geld en juwelen bleken uit het huis geroofd. Deze trof men kort nadien aan in het huis en de stallen van Van Lokeren. Deze ontkende echter ook maar iets met de moord te maken te hebben, de goederen die in zijn huis werden gevonden, had hij nog nooit te voren gezien ... De getuigenissen van familieleden van de vermoorde en van mensen uit de buurt waren echter zo bezwarend dat hij door het Assisenhof te Gent op 23 Floréal van hetzelfde jaar VII (1-2 mei 1799) tot de guillotine veroordeeld werd. Hij werd op 6 mei naar de plaats van executie - wellicht te Gent - gebracht "revete [*sic*] d'une chemise rouge".

Tot daar de achtergrond.

De tekst van het marktlied wordt voorafgegaan door het

"Relaes, getrokken uyt de Criminele Sententie, Uytgesproken door het Tribunael Crimineel van het Departement van de Schelde, zittinge tot Gend, ten laste van Francies Van Lokeren, geboortig van Beirleere, oud beth de 40 jaeren; op den 23 Floréal 7ste jaer, en uytgevoert den 27 dito, naer de Guillotine komende bekleed met een rood Hemde."

Daarop volgt een uittreksel uit het vonnis. In de Franse tijd werden doodsvonnissen dikwijls ook gedrukt en op openbare plaatsen aangeplakt. Dit is heel waarschijnlijk ook voor dit vonnis het geval geweest en het was wellicht dit gedrukt vonnis - dat ik echter niet heb teruggevonden - dat de bron was voor het "Relaes" van de zangeres. Ze heeft dit dan wel met emotioneel geladen adjectieven aangedikt en in het lied zelf nog verder in de verf gezet.

Volgens haar was Van Lokeren

overtuygt van op den 18 of 19 Brumaire ingebroken te hebben, by middel van eene Leeder in een huys, bewoond door eene Weduwe met haer Kind, oud beth de 3 jaeren, alwaer den Grauwzaemen langten tyd geld en kost hadde gewonnen, en naer de zelve Weduwe viamentó geslaegen te hebben en ziende dat zy niet dood was, heeft dien barbaer de gemassakreerde (9) Weduwe gesteken met haer hoofd in een Kuype met Keiremelk, en daer in ellendig laeten versmagten, en daer naer het onnoozel (10) Kind als een Lammeken, ook gesteken in een Kuype zoete Melk, tot dat het daer in met veel migerie (11) is gestorven, waer naer den voornoemden Moordenaer heeft geopende Koffers, Kassen, Kelder Sc.*? (terwyl (12) hy den keer van het huys wel kende) en aldaer gestolen veel Goederen, Geld, Kleederen, Lynwaed, Spek en voordere Effecten, het geen aldaer was te bevinden, alles breeder te verstaen in dit Treurig Lied.

Daarop volgt dan het zesstrofige lied dat gezongen dient te worden op de welbekende "Stemme Van den bekeerden Zondaer". (13) De tekst ervan wordt voorgesteld als een "confessie" van de veroordeelde die een spiegel wil voorhouden aan "bloedzugtige" mensen en "vrekkaers" (14):

Komt al by en wilt aenschouwen,
Menschen ziet myn droevig lot,
't Geen my nu komt berouwen,
Maer te laet, ô grooten God!
De boll' is ten eynd geloopen,

Spiegelt u bloedzuchtig mensch,
 En vrekkaers met g'heel hoopen,
 Die noyt heeft den vollen wensch.
 2 Ik die kwam myn brood te winnen
 By een zeker weduw'vrouw, 10
 Met haer kind, ô dwaeze zinnen !
 Bragten my in het benouw;
 Ik en was daer niet te vreden,
 Met myn eerlyk gewin,
 'k Heb anders gedacht dan heden, 15
 Met eenen verwoeden zin.
 3 'k Wist dat deze goede vrouwe,
 Spaerde voor haer kindjen kleyn,
 Om het zelve t'onderhouden,
 En wanneer zy oud zou zyn, 20
 Geld en kleeren en juweelen,
 Ik die niet en was te vreen,
 Dacht ik zal wel mede deelen,
 Ben op eenen nacht gereen
 4 Met een leer, als alles ruste, 25
 En gebroken in haer huys,
 Vol van vreedheyd, moorders lusten,
 Met een stil en valsch gedruys,
 'k Heb de weduw' vastgenomen,
 Die daer kermde vol geklag, 30
 Zonder schrik en zonder schroomen,
 Haer gegeven van menig flag.
 5 Met een stok, tot zy geweken,
 En gevallen is ter aerd,
 Maer z'en was nog niet bezweken, 35
 Voordsgaend' in myn vreden aerd,
 Heb haer lichaem vastgenomen,
 En gesteken in eene stand
 Vol keiremelk, waer z'heeft bekomen,
 's Levens eynd, door myn vreed hand. 40
 6 't Kindeken dat op my lachte,
 Als een lammeken, eylaes!
 Ik als beul dit niet en achte,
 Heb het geslegen dwaes,
 En dan in de kuyp gesteken, 45
 Die vol was met zoete melk,
 Tot dat het als een schaep bezweken
 Is, menschen spiegelt uw elk.
 7 'k Heb daer alles med'genomen 50
 Geld, kleeren en lynwaed,
 Zonder schrik en zonder schroomen,
 Jae tot het spek, maer 'tis te laet,
 't Onnoozel bloed komt vraek te vraegen,

De wet der Fransche, gelyk gy ziet,
 Hebben hand aen my geslaegen 55
 Voor al myn moorders verdriet.
 8 En my heden condemnéren
 Tot het scherp der guillotin.
 Menschen al die hier passeren,
 En dit treurspel komt te zien, 60
 Bid doch dat het Opperwezen
 Mag vergeven al myn kwaed,
 En wilt g'al daer vry van wezen,
 Volgt het geen u diend tot baet.

5. Metafoor ontleend aan het bolspel; het spel is uit. 7. *vrekkaers*: vrekken, gierigaards. 23. *ik zal wel mede deelen*: ik zal mijn deel daarvan hebben. 24. *gereen*: gereden, hier: gegaan. 25. *leer*: ladder. 38. *stand*: houten kuip.

2. Drievoudige roofmoord te Sint-Niklaas (1805)

Op de Grote Markt van de hoofdplaats van het Waasland woonde Joannes Andilles, ongeveer honderd jaar oud samen met zijn zuster Joanna, oud circa 85 jaar. Een nicht, Anna-Marie van Haete, oud vier à vijfenvijftig jaar, woonde bij hen in. Het drietal baatte samen een winkel van linnengoed uit. Ze hadden de reputatie er heel warmpjes in te zitten.

In de nacht van 30 november op 1 december 1805 werden ze alle drie op gruwelijke wijze om het leven gebracht. Toen op 1 december de winkel niet op het gewone uur open ging, werd al vlug de politie verwittigd. Die drong de woning binnen en vond een echt bloedbad. De hoogbejaarde Joannes Andilles lag met zijn gezicht in de asse van de open haard. Hij was "zoo jammerlyk geslagen ... dat de schotel van zyn hoofd by brokken hangde en de herssens op den grond laegen". Zijn zuster vond men met "de hals afgesneên, en in haer bloed versmagt". Nicht Anna-Marie "die had eene snée dweirs over haer kinne, en dan ook met haeren hals afgesneên". Een echt bloedbad was het "zoo dat den gandschen vloer met den bloede besmeurt was, ende geloopen tot aen de voor-deure".

Men vermoedde dat het om een roofmoord ging en dat de slachtoffers “van eene groote somme geld zoude[n] berooft zyn”. Van de daders was vooralsnog geen spoor. Wél zag men dat er op de tafel vier “taillooren” stonden, waaruit men meende te moeten afleiden dat de slachtoffers met de moordenaar “eerst geëten hebben, voor dat ze op deze bovengemelde manier jammerlyk omhals zouden gebragt zyn”.

Deze informatie lezen we op de voorkant van een quarto-blaadje. Op de achterkant volgt het hiernavolgende “Treur-Gezang”. (15) Het lied is van Jan Garwig, een bekende Brugse marktzanger. (16) Het werd gezongen op het ogenblik dat er van de dader nog geen spoor te bekennen was. De zangwijze was bijzonder populair. (17)

Treur-Gezang op ‘t boven-gemelde.

Stemme : van den Zee-vaerder.

I

Den arglist door duyvels raed,
Die groeyt nog alle dagen,
Soo men bespeurt in ‘t Adams zaed,
Het welk is te beclaegen,
De geldzucht en bloeddorstigheyd *bis* 5
Heeft nu al menig mensch verleyd,
En in zyn bloed doen smooren,
Nochtans komt men ten allen kant,
Soo wel in Vlaeder als Brabant,
Niet als van droefheyd hooren. 10

2

‘t Roept vraek tot in het hemels perk,
Het geen men komt bespeuren
Aen Godt zyn heylige kerk,
‘t Is weird om te betreuren.
Wanneer men overdenken gaet *bis* 15
De schroomelyke grouwel-daed,
Die heden is bedreven,
Tot Sinte Nicolaes op de Merkt,
Daer zyn dry menschen, ag wat smert!
Vreedzaam benomen ‘t leven. 20

3

Den eersten December, oplet,
Quam men aldaer bespeuren,
Door dagbaer Heeren van de Wet,
Naer middag ten dry uren,
Doen de deure geopent was, [*bis*] 25
Vonden zy in de keuken ras,
Andilles in de asschen,
Geslagen, vrienden vry gelooft,
By brokken d’herssens uyt syn hoofd
En in zyn bloed gewasschen. 30

4

Joanna, die syn Zuster was,
Lag ook, wat grouwzaemheden,
Als een Maertelaeres, eylaes!
Met den hals afgesneden.
Anna-Marie, de Nichte van [*bis*] 35
Andilles en zyn Zuster dan,
Was ook het hert gemorzelt,
En daer by den hals en haer kinn’
Was zy met een mes afgesneen
En in haer bloed verknorzelt. 40

5

Men vond daer op de tafel staen,
Een kan en vier taljooren,
Met eenig spys daer aen gelaen,
Al of zy van te vooren,
Met de daders of dader, vat, [*bis*] 45
Nog mogelyk geëten had,
Voor zy zyn doodgeslagen,
En afgesneden, onbevreesd,
Den hals zoo men doet aen een beest,
Sulks moet aen Godt mishaeen. 50

6

Men zegt voorzeker, en gelooft,
Dat men daer heeft bevonden,
Twee duuzend guldens geld gerooft,
In zakken toegebonden,
En nog meer ander winkel-goed, [*bis*] 55
Die Andilles, den ouden bloed,
Verkocht om by te leven,
Den welken met zyn Suster, ag !
En Anna-Maria zyn Nigte lag,
Al in hun bloed gesteven. 60

hebben, voor dat ze op deze bovengemelde manier jammerlyk omhals zouden gebragt zyn, waer van den daeder ofte daeders nog onbekent zyn.

TREUR-GEZANG op 't boven-gemelde:

Stemme: van den Zee-vaerder.

Die arglist door duyvels raad,
Is groeyt, nog alle dagen,
Soe men bespeurt in 't Adams zaed,
Het welk die beslaezen
De geldzucht en bloeddorstigheyd bis
Heest nu al eenig mensch verleyd,
En in zyn bloed doen smooeren,
Nochmans hoort menten allen mans,
Soe wel in Vlaender als Brabant,
Niet als van droefheyd hooren
't **Roep vrack** (soe in het hemels park,
Het geen men homt bespeuren
Aen Godden zyn beylige kerk,
Als wind om te beweuren,
Wanneer men overdenken gaet bis
De gebroeylyke gronwel-daed
Die heden is bedreuen
Tot Sint Nicolaes op de Merkt
Daer zyn dry menschen ag, wat smert
Vreedzaem benomen, 't leven,
Den eersten December oplet,
Quam twee zaiden bespeuren,
Door d'abbes Heeren an de Wet,
Naeg middag ten dry uren
Doen de deure geopeut was,
Vonden zy in de ketenen ras,
Andilles in den aschen
Geslagen, vlieden vry geloof;
by brokken d'herrens uyt syn hoofd,
En in zyn bloed gewasschen.
Jouste die syn Zuster was
Lag ook wat grouwaemheden
Als Eed Mierelaeres, eylates
Met den hals af esneden.
Anna-Marie de Nichie van

Andilles en zyn Zuster dat
was oov het hert gemorzelt,
En daer by den hals en haer sijn
Was zy mee een mes afgesneen,
En in haer bloed verknorzelt.
Men vond daer op de tafel staen,
Een Kaes en vier taljoren,
Met eenig spys daer aen gelaen,
Al of zy van te vooeren,
Met de daders of dader vat,
Nog mogtyk geeten had,
Voor zy zyn doodgeslagen,
En afgesneden onbevrees
Den hals, an men doek aen een beest,
Sulke moet sen Godt mishaeen.
Men sogt voo'teker, en geloofs
Dat men daek heeft beyonden,
T'ee d'nyseid guldens geld berooft,
In zakken toegbonden,
En nog meet ander winkel goed,
Die Andilles den ouden bloed
verkogt om by te leven,
Den welken met sijn Suster ag!
En Anna-Mie zyn Nigte lag,
Al in hun bloed gesteven.
Dinkt eens hoe de Wet-gevers daer,
Die dees moorden aenschouden,
gonden vol angst ende bezwaer,
En hun herten benouden,
Als zy daer zagen omgebragt,
Dees lieden in hun bloed verstragt
Van schrik ryzen eens haren,
Daerom dan menschen wie ge zyt,
Bid Godt om gratie t'allen tyd,
Dat hy ons wilt bewaeren. Eynde.

Gerymt en gezongen door Jan Garwig.

1954/5/30

7

Dinkt eens hoe de Wet-gevers daer,
Die dees moorden aenschouden,
Stonden vol angst ende bezwaer,
En hun herten benouden,
Als zy daer zagen ombegragt, [bis]
Dees lieden in hun bloed versmagt,
Van schrik ryzen eens haren,
Daerom dan menschen, wie ge zyt,
Bid Godt om gratie t'allen tyd,
Dat hy ons wilt bewaeren.

65

70

Eynde

1. arglist: sluwheid, hier wel veeleer boosheid. 3. Adams zaed: het mensdom. 7. smooeren: verstikken. 11. hemels perk: de hemel. 20. Vreedzaem: lees wreedaardig. 22. bespeuren: een onderzoek instellen. 40. verknorzelt: vermorzeld, verstikt. 42. taljoren: eetborden. 45. vat: versta het. 56. bloed: stakker. 67. eens: lees ons.

3. Ontaarde vader vermoordt dochtertje te Elversele (1825)

Op de wijk Kettermuit te Elversele woonde de dagloner Franciscus Xaverius De Kimpe, geboren te Hamme, met zijn vrouw Anna Catherina van Steenput. Ze hadden een dochter Petronella. De Kimpe verloor enkele jaren na de geboorte van zijn dochter zijn vrouw. Kort nadien hertrouwde hij met Amelie van Kersschaver, ongeveer twintig jaar jonger dan hij, met wie hij nog twee dochters had, Johanna Jozefa en Regina.

Francies De Kimpe had op het dorp geen goede reputatie. Hij probeerde met allerlei middelen het “weezen geld” van zijn dochter Petronella in handen te krijgen. Dat was een som van elf à twaalf honderd guldens courant geld welke aen genoemde zyne dogter toekwam ten hoofde van haere overledene moeder en die men rens-gewijs voor eenen bepaalden tyd had uitgegeven aan Frederik Bolssens te Elversele. (18)

Toen Bolssens aan de vader duidelijk had gemaakt dat hij dit geld nooit zou in handen krijgen, besloot die zijn dochter te vermoorden.

Verscheidene keren poogde hij het kind in zijn slaap te verstikken. Petronella, toen ongeveer tien jaar oud, leefde in grote angst. Aan een oudere vriendin, Maria Theresia Van Denter (17 j.) zei ze op een bepaalde dag:

ik wilde wel dat ik mijne eerste communie gedaen hadde, want ik vrees dat ik ze nooit zal mogen doen, vermits mijn vader altijd verdreigt mij te versmooren en capot te maken.

In januari 1825 beval De Kimpe op een zondagmorgen aan zijn rosharige dochter, voor ze naar de kerk gingen, nog eerst een “maremitte water” te gaan halen in een waterput op tien stappen van het huis. Hij sloop haar achterna en duwde haar in de put. Het kind riep om hulp, een jonge “dienstknecht”, Francies Van Dieren, hoorde het, snelde toe en hielp het kind uit de put kruipen.

Toen ook deze poging mislukt was, riep De Kimpe de hulp in van zijn buurman, Jacobus Vanwalle, “holleblokmakersgast”, afkomstig uit Nieuwkerken. De dertigjarige Vanwalle was gehuwd met Joanne Marie De Smet, 24 jaar. De toen vijfenveertigjarige De Kimpe beloofde hem een deel van het “weezen geld” van Petronella als hij hem hielp ze om te brengen.

Op zondag 13 februari brachtten ze hun plan ten uitvoer. Ze vertelden aan hun respectievelijke echtgenoten dat Petronella met Vanwalle naar de vroegmis te Sint-Niklaas zou gaan. De Kimpe hielp zijn dochter bij het aankleden en als ze vertrekkens gereed stond, kwam zijn buurman haar halen. De beide vrouwen lagen nog te bed. Vanwalle vertrok met het elfjarige meisje, maar De Kimpe ging mee naar buiten en beiden verdronken het kind in een gracht niet ver van zijn huis.

Daarop keerde De Kimpe terug naar huis en Vanwalle haastte zich alleen naar Sint-Niklaas. Vandaar ging hij naar Haasrode en keerde rond de middag naar huis terug. Ondertussen had men het lijkje reeds gevonden. Vanwalle beweerde met het kind naar de “vijf ure misse” te Sint-Niklaas te zijn geweest. Bij de ingang van de kerk was hij in het gedrang het kind kwijtgeraakt. Hij meende dat “die roste beest” na de mis alleen naar huis was teruggekeerd en daarbij in de gracht of put gelopen was.

Het duurde echter niet lang of de waarheid kwam aan het licht. Op 19 februari werden beiden opgesloten (zie afbeelding).

De vader en de buurman bleven wel halsstarig alles ontkennen, maar het mocht niet baten. Ze werden door het Assisenhof te Gent op 2 september 1825 tot de doodstraf veroordeeld. Hun echtgenotes werden van medeplichtigheid vrijgesproken. De Kimpe probeerde nog zijn proces voor het Hof van Cassatie te laten overdoen, maar dat lukte niet.

Op 21 maart 1826 werden beiden om 12 uur op de markt van Sint-Niklaas onthoofd, in aanwezigheid van de griffier van de het

PROVINTIE
VAN
OOST-VLAENDEREN.

ARRONDISSEMENT
VAN
DENDERMONDE.

IN DEN NAEM DES KONINGS.

Wy FERDINANDUS-JOSEPHUS EEMAN,

Regter ter instructie van het arrondissement van Dendermonde.

Belasten en bevelen aen alle Deurwaerders en andere uytvoerders der openbaere magt, alhier in de gevangnisse te leyden

*gemeende Franck
Xaverius De kimpe en Jacobus Van Walle, beiden
te Elverselo, beticht van op zondag 13. d'zer maand in den
vroegen morgen ontbragt in eenen graete verdronken te
hebben gevonden. Betrouwelike D. kimpe oud 17 jaar, dogter
van den verster beticht.*

belasten den Cipier der zelve gevangnisse van hem in hegtenis te houden tot naerder bevel, als ook allen uytvoerder der openbaere magt de sterke hand te bieden tot de volbrenging van het tegenwoordig bevel, ten welken eynde wy hebben geteekend.

Gedaen te Dendermonde in het Cabinet van instructie, den 10. Febr. 1825.

Ferdinandus-Josephus Eeman

Assisenhof en natuurlijk ook van een grote menigte toeschouwers.

Op de markt stonden toen ook twee zangers, de bekende Jacobus Hendrik Arens uit Sint-Niklaas en Van Borem, die hem dikwijls vergezeld. Ze zongen een lied over deze wrede moordzaak en verkochten een blaadje dat speciaal voor deze gelegenheid was gedrukt. (19) Het is een folio-blad, langs beide zijden bedrukt. Op de voorkant staat een primitieve

houtsnede, gevolgd door een kort prozarellaas van de moord, waarbij de namen "om beterswille" - zo heet het - verzwegen worden (zie afbeelding). Op de achterkant volgt dan het lied. Het blaadje werd gedrukt bij "A.-F. Bruers, Zoon", wiens vader Antonius zich in 1806 in de hoofdstad van het Waasland was komen vestigen. (20) In 1826 had hij blijkbaar zijn drukkerij reeds aan zijn zoon overgelaten.

DOOD VONNIS

Uyt gesproken door het Gerechts-
Hof van Oost-vlaenderen, zitting
houdende te Gend, den 1. en 2.
September 1825.

DIER twee moordenaars van Elvarans wiens namen ik verzwijge den
Vader van het vermoord Dogterken overtuygt door zes en dertig getuy-
gen van zyn eygen dogter elf jaeren oud verscheyde mael te willen
Vermoorden, en talkens mistukt, over een somme Weeze-Geld die het
Dogterken van haere overledene Moeder moest erven, en eyndelyk zynen
Gebuerman uyt gekogt te hebben voor een beloofst gadoelte, der zelve
Penningen, hebben met opgezetten wille het Dogterken dry akkers lands
van hunne wooninge in eenen waterput gedragen, terwyl het Dogterken
weende, en bidde voor zyn leven, hebben haer den mond toegestopt,
ouder het water gehouden, en Moorddilig vermoord, naer deze grouwel-
daed gingen zy nae hunne wooninge den Vader van het kind ging by
den bezitter van het Weeze-Geld, zeggende gy zult my nu het Geld
moeten af geven, want myn kind is dood maer den bezitter van het
Geld kwaed vermoeden hebbende heeft hem overgedragen aan de Weth,
zy wierden beyde gevangen zelfs wierd den Vader betigt van over de
zelve Penningen die den bezitter hem geweygert hadde zyne Schuer
verbrand te hebben, den Vader; en zynen gebuer zyn overtuygt en
verwezen om het hoofd afgeslagen te zyn door de Guillotien, welke
Straffe ten uytvoer is gebracht.

Te St-Nicolaes, op de merkt den 21 Maert 1826.

Verders te verstaen in het volgende.

Het lied, dat gezongen dient te worden op een heel bekende wijs, ⁽²¹⁾ is bewaard op een blaadje dat op de dag en de plaats van de executie werd verkocht. Dergelijke blaadjes zijn bijzonder zeldzaam. De meeste moordliederen die tot ons zijn gekomen, staan op blaad-

jes waarop ook nog andere liederen voorkomen. Ze werden wellicht gezongen op markten en pleinen in de weken na de moord, vóór het proces en de uitvoering van het vonnis en nog weken nadien, tot zolang de zaak enige actualiteitswaarde had.

Blaadjes die bestemd waren om op de dag en plaats van de executie zelf verkocht te worden, bevatten in de regel alleen het moordlied. Het zijn meestal enkele blaadjes in folioformaat en ze hebben dikwijls ook een houtsnede. Een prozarellaas, een uittreksel uit het vonnis of een deel van een krantenverslag, dienen als verdere bladvulling. (2²)
Ziehier de tekst van het lied.

GEZANG

Op de vrede Kinder Moord begaen tot Elversele, Distrikt Sinte Nicolaes, 13 February 1825, door eenen Vader, met mede hulpe van zynen gebuer, uytgewerkt op zyne eygene Dogter elf jaeren oud. Verzwyge de Naemen om beters wille.

Stemme : De moorinne van america.

1

't Vreedste dier van al
Noeyt zyn jongskens hind'ren zal,
Maer het loopt door 't woud,
Zoeken voor hun onderhoud.
Hoe is 't mogelyk, 5
Dat op 't aerderyk,
Eenen vreden Man
Zyne kinderen dooden kan.
Zoo men in dees treurig Lied
Eene klaere preve ziet. 10

2

Eenen Man in trouw
Met een deugdzam brave Vrouw,
Won een Dogter zoet,
Die met liefde wierd gevoet,
Maer, wat smerte groot, 15
Zyne Egt genoot
Word in 't graf geleyd.
Hy ertrouwt naer korten tyd,
Maer 't bouleeren, dag en nagt,
Heeft hem tot ruien gebragt. 20

3

Dees Dogterken zoet,
Had zyn Weeze-geld en goed.
Ziet den Vader gaet
By een Advokaet om raed,
Die hem heeft verteld, 25
Dat hy 't Weeze-geld,
Noeyt niet erven kan,
Waer op dien vreden Man
Wilt zyn eygen vleesch en bloed
Moorden om zyn geld en goed. 30

4

O vlok waerde goed,
Ziet wat eenen Vader doet,
Als een' Abraham,
Brendg hy het onnoozel lam,
Elf jaeren oud, 35
Werpt haer in het woud,
In den water vloed,
Maer een pagters Zoon met goed
Die daer aengekomen was,
Trok haer uyt den water plas. 40

5

Hy heeft haer verlost,
Of 't had haer de dood gekost,
Waer op dat dien vaer,
Dien vreden moordenaer,
Dag en nagt studeert, 45
En met list probeert,
Om zyn vleesch en bloed,
Te doen sterven om zyn goed.
Als een monster der natuer,
Spreekt hy met zynen gebuer. 50

6

Voor een somme geld,
Heeft hem den gebuer verzeld,
Sleurde met geweld,
't Dogterken tot in het veld,
Schoon zy met oodmoed, 55

GEZANG

Op de vreedse Kinder Moord begaen tot Elversele, Districte Sinte Nicolaes, 13 February 1825, door eenen Vader, met mede hulpe van zynen gebuer, uytgewerkt op zyne eygene Dogter elf jaeren oud. Verzwylge de Naemen om beters wille.

Stemme; De moorinne van america.

T vreedste dier van al
noeyt zyn jongskens bindren zal
maer het loopt door 't woud
zoeken voor hun onderhoud
hoe is 't mogelyk
dat op 't aerderyk
eenen vreeden Man
zyne kinderen dooden kan
zoo men in dees treurig Lied
eene klaere preve ziet.

Eenen Man in trouw
met een deugdzaam brave Vrouw
won een Dogter zoet
die met liefde wierd gevoet
maer wat smerte groot
zyne Egt genoot
word in 't graf geleyd
hy ertrouwt naer korten tyd
maer 't bouleeren, dag, en nagt
heeft hem tot ruinen gebragt.

Dees Dogterken zoet
had zyn Weeze-geld, en goed
ziet den Vader gaet
by een Advocaet om raed
die hem heeft verheld
dat hy 't Weeze-geld
noeyt niet erven kan
waer op dien vreeden Man
wilt zyn eygen vleesch, en bloed
moorden om zyn geld, en goet.

O vloek waerde goed
ziet wat eenen Vader doet
als een' Abramam
brengt hy het onnoozel lam
elf jaere oud
werpt haer in het woud
in den water vloed
maer een pagters Zoon met spoed
die daer aengekomen was
trok haer uyt den water plas;

Hy heeft haer verloft
of 't had haer de dood gekost
waer op dat dien vaer
dien vreeden moordnaer
dag, en nagt studeert
en met list probeert
om zyn vleesch en bloed
te doen sterven om zyn goed
als een monster der natuer
spreekt hy met zynen gebuer.

Voor een somme geld
heeft hem den gebuer verzeld
sleurden met geweld
't Dogterken tot in het veld
schoon zy met oodmoed
riep in traenen vloed
Vader laet my gaen
ik en heb geen kwaed gedaen
ach Vader om Jesus zoet,
ik bid U my niet dood en doet.

Dien tyran verblind
hoord geen klagten van zyn kind
zy stopten den mond
van zyn eygen kind terfond
s'hebben vreed van moed
het onnoozel bloed
in 't water versmagt
vast gebonden in den gragt
naer dees vreedse grouweldäen
zyn zy spoedig weg gesaen.

Gods rechtveerdigheyd
borgt maer hy en scheld niet kwyt
want de vreck, en straf
daelt den hoogen Hemel af
zy vragden kortom
g'heel de Weeze som
maer wierden verdagt
als Moordenaers op gebragt
door de Regters onderhoord
beyde pligtig aen de moord.

De getuygen al
Zes-en-dertig in 't getal
den Eed af geleyd
hebben de waerheyd gezeyd
den Vader beingt
als eenen booswigt
dat hy door het vreck
noch verbrand had eene Schuett
om dat hem het Weeze-geld
niet terfond en' wierd geteld.

S' hebben hun misdäet
aen het Edel Majestraet
openlyk beleyd
hun Sententie wierd bereyd
om het opperdeel
op het moord Tooneel
beyde tot hun straf
te worden gesneden af
door de vreedse Guillotien
tot Sinte Nicolaes te zien.

Zy riepen, ach God
ziet het schrikbaer moord Schavot
daer wy tegen dank
moeten sterven door bedwank
'k voel den oogenblik
hoe myn kind van schrik
beefden als een lam
als ik 't dierbaer leven nam
Hemel 't is den zelve staet
maer wy sterven voor ons kwaed.

Zy roepen vol rouw
adieu kinders; adieu Vrouw
adieu menschen al
adieu g'heel het aerdsche dal
ons verdiende lot
is het moord Schavot
van de Guillotien
daer wy 't mes geslepen zien
helpt ons Jesus door uw pyn
wilt ons Ziel gedagig zyn

EYNDE.

Gezongen door ARENS, en Van BOREM.

Te St.-Nicolaes, uyt de drukkery van A.-F. BRUERS, Zoön.

Riep in tranen vloed: "Vader, laet my gaen, Ik en heb geen kwaed gedaen, Ach, Vader, om Jezus zoet, 'k Bid u my niet dood en doet!"	60	Op het moord Toneel, Beyde tot hun straf Te worden gesneden af, Door de vrede Guillotien, Tot Sinte Nic'laes te zien.	100
	7		11
Dien tyran verblind, Hoord geen klagten van zyn kind, Zy stopten den mond, Van zyn eygen kind terstond. S'hebben, vreed van moed, Het onnoozel bloed, In 't water versmagt, Vast gebonden in den gragt. Naer dees vrede grouweldaen, Zyn zy spoedig weggegaen.	65 70	Zy riepen: "ach God, Ziet het schrikbaer moord Schavot, Daer wy tegen dank, Moeten sterven door bedwank. 'k Voel den oogeblik,105 Hoe myn kind van schrik, Beefden als een lam, Als ik 't dierbaer leven nam. Hemel, 't is den zelve staet, Maer wy sterven voor ons kwaed?"	110
	8		12
Gods rechveirdigheid, Borgt maer hy en scheld niet kwyt, Want de vraek en straf, Daelt den hoogen Hemel af. Zy vraegden kortom, G'heel de Weeze som, Maer wierden verdagt Als Moordenaers, op gebragt Door de Regters onderhoord, Beyde pligtig aen de moord.	75 80	Zy roepen vol rouw: "Adieu kinders, adieu Vrouw, Adieu menschen al, Adieu g'heel het aerdsche dal, Ons verdiende lot, Is het moord Schavot, Van den Guillotien, Daer wy 't mes geslepen zien, Helpt ons, Jesus, door uw pyn, Wilt ons Ziel gedagtig zyn".	115 120
	9		
De getuygen al, Zes-en-dertig in 't getal, Den Eed af geleyd, Hebben de waerheyd gezeyd, Den Vader betigt, Als eenen booswigt, Dat hy door het vuer. Noch verbrand had eene Schuer, Om dat hem het Weeze-geld, Niet terstond en werd geteld.	85 90		
	10		
S'hebben hun misdaet, Aen het Edel Majestraet, Openlyk beleyd, Hun Sententie wierd bereyd, Om het opperdeel,	95	Eynde 10. <i>preve</i> : cf. Fr. <i>preuve</i> , bewijs. 14. <i>gevoet</i> : opgevoed. 19. <i>bouleeren</i> : verkwisten. 20. <i>ruien</i> : ruïne, failliet, bankroet. 31. <i>vlok waer-</i> <i>de</i> : waard vervloekt te zijn. 43. <i>vaer</i> : vader. 52. <i>verzeld</i> : vergezeld. 65. <i>moed</i> : gemoed, hart. 66. <i>onnoozel bloed</i> : onschuldig kind. 72. <i>Borgt</i> : geeft krediet, uitstel. 75. <i>kortom</i> : korte tijd daarna. 78. <i>op gebragt</i> : voorgeleid, opgepakt. 92. <i>Majestraet</i> : magistraat, heren van het gerecht. 93. <i>beleyd</i> : beleden, bekend. 94. <i>bereyd</i> : opgesteld, geveld. 95. <i>opperdeel</i> : hoofd. 96. <i>moord Toneel</i> : schavot. 104. <i>bed-</i> <i>wanck</i> : dwang. 105. <i>den oogeblik</i> : op dit oogeblik.	

4. Jong meisje door minnaar vermoord te Haasdonk (1845)

Op zondag 27 april 1845 werd een jong meisje van negentien op de wijk Heikapel in de bossen om het leven gebracht. Deze wijk werd aldus genoemd naar de kapel die daar stond en nog staat. Ze bevindt zich in de Beeldstraat op de grens tussen Haasdonk en Sint-Niklaas.

Deze dienstmeid, Hendrica van de Velde, had een minnaar en vermoedelijk was ze zwanger. Dat beviel de minnaar allerminst en hij besloot haar om het leven te brengen. Hij gaat met haar wandelen in een bos en steekt haar met een mes dood.

Deze gegevens zijn ontleend aan de teksten van twee marktlieiders die over deze moordzaak bewaard zijn. Hoewel deze zaak dus blijkbaar heel wat aandacht heeft gekregen,

heb ik er in de pers van die tijd zogoed als geen spoor van teruggevonden. Alleen meldt een krant van 4 mei 1845 dat “verleden zondag eene jonge dienstmeid van Temse in de bossen van Haasdonk vermoord is. Eén dienstknecht die men geloofd den dader van dit schelmstuk te zijn, is des anderen daegs aengehouden”.⁽²³⁾

Onverklaarbaar blijft waarom in latere nummers van deze krant geen verdere informatie over deze moord te vinden is en nog verwonderlijker is dat deze zaak niet door het Assisenhof van Oost-Vlaanderen is behandeld.⁽²⁴⁾

Wat daarvan de reden ook moge zijn, de teksten van beide hiernavolgende liederen bevatten voldoende informatie om ons een idee te vormen van het motief voor deze moord.

Gezang op de droeve moord

Geschied op het geheugt Eykapel genaemt, op de dochter genaemt henderica van de velde oud 19 jaer geboren te Temsche dienstmeyd den 27 april 1845.

Stem : Van Bertran

1

O droeve wereld, vol van ongelukken,
 En rukt zoo menig mensch in duyster graf,
 Ja vol van zonden ziet men hun wegrukken,
 Het schynt de straf komt van den hemel af.
 't Zal voor de jongheyd een exempel wezen, 5
 Voor al die deze droeve tyding hoort,
 Nooyt vreeder moord en kan er zyn beschreven,
 't Welk een menschelyk hert van schrik doorboord.

2

Een jong maegd, als door liefde verslonden,
 Geconsenteert van uyt wandelen te gaen, 10
 Zy was, zoo schynt, door een liefde verbonden,
 Niet pyzen dat haer laetste uer kwam aen.
 In eenen bosch daer kwamen zy getreden,
 Ja zeker op verzoek van haer minnaer,
 Al waer dat zy moest eynden haer jong leven, 15
 Hoe, jong dochters, neemt er een exempel naer.

3

My denkt ik hoor zo nog hare droeve zugten,
 Als zy met hert vol droefheyd en getraen,
 Meynde uyt moorders handen te ontvlugten,
 Maer nu helaes, het was met haer gedaen. 20
 Geen schoone woorden en kosten haer helpen,
 De dood die stond voor haer leven bereyd:
 Hoe, liefsten vriend, wilt tog u vreedheyd stelpen!
 Waer me zy haeren bleeken mond ontsluyt.

4

Naer veel geweld, al zoo is ondervonden, 25
 En de aenschouwing ons geeft klaer bewys,
 Haer lichaem was vol doodelyke wonden,
 Eer dat haer ziel uyt dezer wereld scheyd.
 Om geene klagt van haer niet meer t'ontvangen,
 Vronk hy haer keel met haeren neusdoek toe, 30
 Daer mé wierd haren droeven geest bevangen,
 En sloeg haer oogen naer den hemel toe.

5

Al zoo heeft men haer dood lichaems gevonden,
 Bedenkt hoe dat haer moeders herte brak,
 Als zy aenschouwt zoo veel bloedige wonden, 35
 Waer mé haer kind dood op de aerde lag.
 Al die haer zag, of die van haer hoort spreken,
 Die weent of zugt over dees droef geval,
 God zal hem over deze moorden vreden,
 Al waer hy God, Hy hem tog vinden zal. 40

6

Voor slot dan, dogters die hier staen in ronde,
 En komt tot hunne jaren van verstand,
 Wilt dees geval van eersten wel doorgronden.
 Eer dat de liefde krijgt de overhand,
 Want door het vreyen of jongmans verkeerden, 45
 Komen er veele dochters in verdriet.
 't Welk dient tot uwe groote hertzeere,
 Gelyk men nu aen deze dogter ziet.

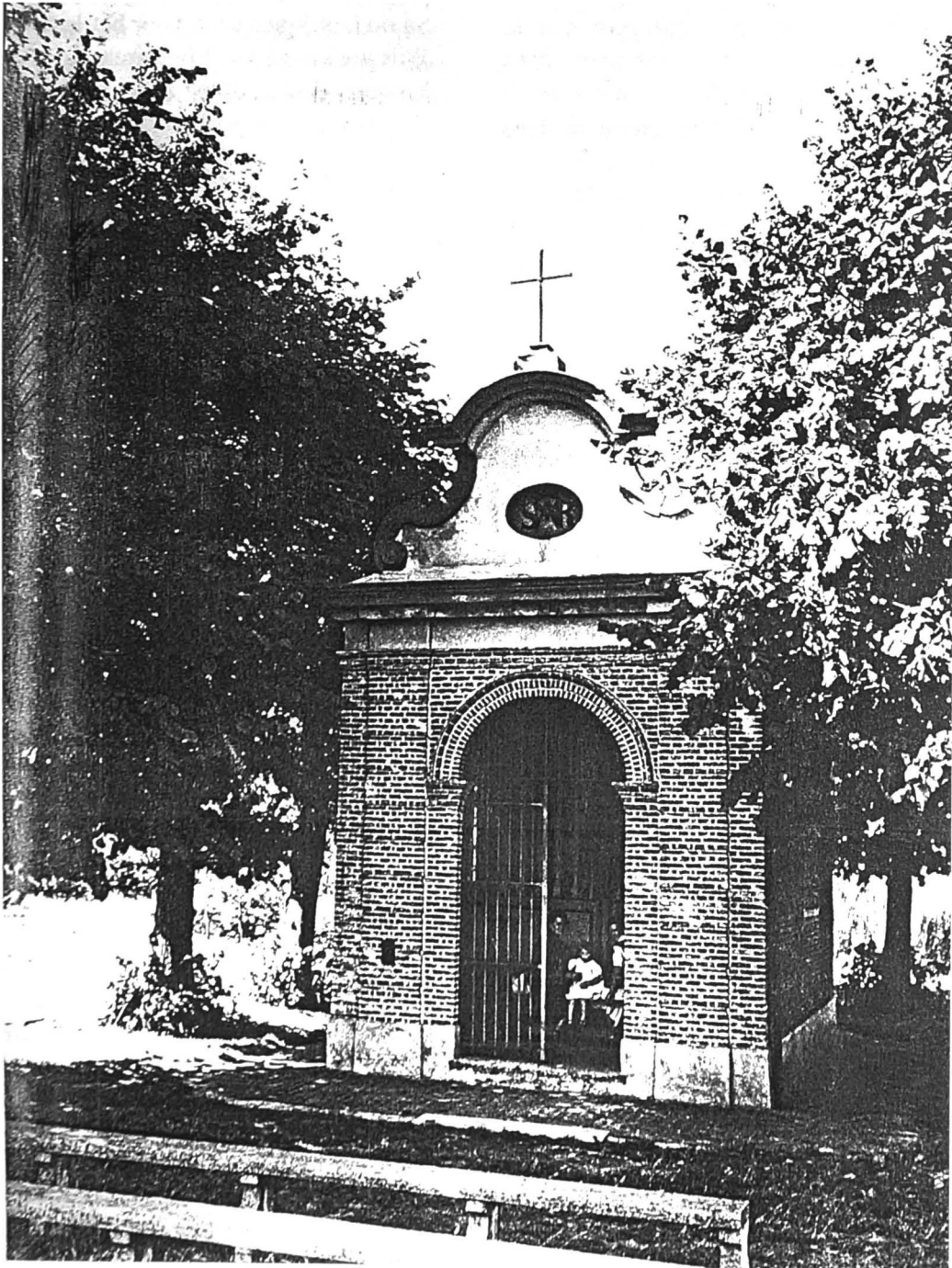
10. *Geconsenteert*: heeft erin toegestemd. 17. *denkt*: dunkt. 22. *de dood ... bereyd*: de dood stond gereed om haar het leven te ontnemen. 30. *Vronk*: wrong.

Dit lied werd verspreid door de Gentse marktzanger Charles Minnebo (1803-1861).⁽²⁵⁾ die het zong op de bekende wijze *Van Bertran(d)*.⁽²⁶⁾

Het onderwerp sloeg aan en werd ook nog door een andere zanger bezongen, een zekere A. De Kinderen. Deze zanger trad vaak op samen met zijn vrouw en J. De Mol, maar

verdere biografische gegevens ontbreken. Wellicht was hij een Brabander, aangezien zijn liedblaadje gedrukt werd bij A. Marré te Brussel. Vermelden we nog dat de melodie waarop het gezongen dient te worden, *Van den franschen Officier* mij niet van elders bekend is.⁽²⁷⁾

Ziehier de tekst:

De heikapel op de grens van Sint-Niklaas en Haasdonk

Gezang

Geschied op het geheugt Eykapel genaemt, op de dochter genaemt Henderica van de Velde oud 19 jaer, geboren te Temsche, Dienstmeyd. Den 27 April 1845.

Stemme: van den franschem [*sic*] officier [*sic*].

1

Komt vrienden, luysterd nu naer myn lied,
Het gon dat ik u zal verklaren,
Wat er aen een deugdzaam maegd is geschid.
Ik zal u verders openbaren,
Hoe dat dees jonge creatuer, 5
Op eene ongelukkige uer,
Door eenen schork of moorders bende,
Nu vreedelyk haer leven eynde.

2

Het was een deugdzaam jonge maegd, 10
Oud nog maer 19 jaren,
Als zy wierd in druk gebracht,
Dochters, past wel op de gevaren,
En volgt altyd uw ouders raed,
Verkeert en ziet met wie gy gaet,
Of anders komt gy in ellende, 15
Of wel in een moorders bende.

3

O vreedelyk heeft deze jonge maegd,
Het leven moeten verlaten,
Zy was geworgt, gestampt, gekerft.
Geen smeeken heeft haer konnen baten, 20
Maer als dan alles was volbragt,
En daer gelegen g'heel den nagt,
En was doorwond g'heel haer gevrugten,
De moorders bende was gaen vlugten.

4

's Anderdags kwam eenen jongeling 25
Wanneer zy was beroofd van 't leven,

En seffens naer de wet toe ging,
En deze maget overgeven,
Hoe zy daer lag in dezen nood,
En ook haer bloed versmoord, 30
Zy zyn ook seffens mé gekomen,
En hem in hechtenis genomen.

5

Sa ouders, spiegeld u voor het lest,
Wilt uw kinders wel bewaren,
En volgt den raed, dat is het best, 35
Dan komt gy in geen bezwaren,
Gelyk aen deze brave maegd,
Die in haer jonge, teere jeugd,
Nu het leven heeft verloren,
Het dient voor eeuwige memorie. 40

9. *vreedelyk* : op vreselijke wijze. 10 *eynde* : eindigde. 11 *in druk* : in moeilijkheden (door zwangerschap). 23. *gevrugten* : ingewanden (?). 28. *overgeven* : (de vondst) aangeven, melden. 30. *ook haer* : lees *ook in haer*.

Veel nieuwe informatie bevat dit tweede lied niet. Alleen horen we hier voor het eerst dat "eenen jongeling" de dag na de moord de vondst van het lijk aan de politie ging melden en dat hij zelf kort nadien in hechtenis werd genomen. Daarmee in tegenspraak is dan weer de "moorders bende" : het is wel duidelijk dat de "jonge maagd" door één persoon, en niet door een ganse "moorders bende", was om het leven gebracht.

5. Moord door vergiftiging te Huise (1845)

In de Stadsbibliotheek te Anwerpen wordt een langs beide zijden bedrukt folioblad bewaard waarop drie teksten voorkomen. Deze hebben betrekking op moordzaken die in de loop van het jaar 1845 grote publieke belangstelling hadden gewekt. (28) Op de voorkant van het blad staan twee prozateksten afgedrukt. De ene is het "Groot Vonnis Uytgesproken door het Hof van Assisen van Namen", waarbij een zekere Dorvillers, een

zeventienjarige jongeman, tot de doodstraf werd veroordeeld wegens moord op zijn vader. De tweede tekst, getiteld "Ysselyke Grouweldaed", handelt over de afschuwelijke moord op M. Van Hollewinckel, pastoor van Roborst. ⁽²⁹⁾

De achterkant van het blad handelt volledig over een doodvonnis te Gent uitgesproken door het Assisenhof van Oost-Vlaanderen. Voorop gaat een prozatekst met allerlei gegevens over deze zaak, die wordt gevolgd door een marktlied. Het is deze zaak die hier verder onze aandacht zal hebben.

Vermelden we vooraf nog dat het blad werd op de markt gebracht door de reeds hierboven genoemde Charles Minnebo (1803-1861), een Gentse straat- en marktzanger, ⁽³⁰⁾ en dat het werd gedrukt te Brussel door A. Marre in het "Visscherstraetjen".

De kranten hebben in 1845 grote aandacht besteed aan deze assisenzaak en *De Gazette van Gent* ⁽³¹⁾ brengt zelfs op vele bladzijden een woordelijk verslag van het verloop van het proces, de ondervraging van de getuigen en de pleidooien zowel van het Openbaar Ministerie als van de advocaten die de verdediging op zich hadden genomen. Het prozarelaas, dat - zoals gezegd - aan het marktlied voorafgaat, werd door Ch. Minnebo wellicht aan de krantenberichten ontleend. Op basis van deze uitvoerige berichtgeving kunnen we de achtergrond van deze zaak als volgt samenvatten.

Te Huise baatten Frederik van Temsche, zoon van Charles en van Victoria D'Hont, en zijn echtgenote, Hortensia Mussche, een grote hoeve uit. Het was een jong koppel, beiden vooraan in de twintig en pas zes maand getrouwd. Op het ogenblik van de moord was de vrouw vier maand zwanger. Ze hadden zes mensen in dienst ⁽³²⁾ en ogenschijnlijk vormden ze een welvarend en gelukkig gezin. Een motief voor de moord blijkt uit het proces niet en de dader heeft steeds zijn onschuld staande gehouden, alhoewel de bezwarende omstandigheden zo sterk waren dat hij meer dan waarschijnlijk de moordenaar van de vrouw is geweest.

Op zondag 8 december 1844 aten boer en boerin samen met hun knechten en meiden. Kort na de maaltijd werden allen ziek, ook de boer, zo scheen het, maar dat bleek achteraf maar geveinsd te zijn. De boerin overleed 's anderendaags "in de ysselykste smarten", zo blijkt uit de gerechtszaak. De anderen werden geleidelijk beter, ook de boer.

Eerst dacht men aan een onvoorzichtigheid of aan toevallige omstandigheden als oorzaak, maar weldra begon men de boer ervan te verdenken zijn huisgenoten opzettelijk te hebben vergiftigd. Uit een autopsie, uitgevoerd door twee Gentse geneesheren, Lodos en Mareska, bleek dat in de ingewanden van de overleden boerin een grote hoeveelheid arsenicum of rattenvergif aanwezig was. Uit het gerechtelijk onderzoek kwam aan het licht dat Frederik van Temsche enige tijd vóór het gebeurde, bij apotheker J.B. Lambrecht te Oudenaarde een hoeveelheid *arsenicum* had gekocht. Die had hij nodig, zo had hij toen verklaard, om er de vele ratten op zijn hoeve mee te verdelgen. Een voorschrift had hij niet, maar hij beloofde dit later te brengen. De apotheker liet zich overhalen en verkocht hem een hoeveelheid rattenkruit. Het onderzoek wees verder uit dat hij dit vergif in de saus had gemengd, waarvan op de bewuste zondag allen hadden gegeten, maar hijzelf niet.

Frederik van Temsche, een jonge man met zwart haar en een bruin gelaat, gaf tijdens de gerechtszittingen de indruk "eenen persoon van eenen vasten en onverzettelyken wil" te zijn en dat bleek ook steeds weer. Wanneer hem, vooraleer de jury ging beraadslagen, werd gevraagd of hij nog iets wilde zeggen, antwoordde hij met kloeke stem:

Ja, ik heb veel te zeggen, ik wensch dat alle gewetens zoo gerust zyn als het myne; ik ben onschuldig, ik zal het altyd staende houden. Zoo God hier konde spreken, hy zoude myn onschuld kenbaar maken.

Daarop trok de jury zich terug. Ondertussen "levert de beschuldigde zich over aen de gebaren der hevigste wanhoop, hij slaet op de

balie en roept uit: "O God, help my toch!". Het mocht echter niet baten. Hij werd veroordeeld tot de doodstraf die "op eene der openbare plaetsen der stad Gent" uitgevoerd werd. Minnebo `componeerde' over deze ruchtmakende zaak een lied waarvan de inhoud in hoofdzaak - gedeeltelijk foutief - weergeeft hoe de vergiftiging was gebeurd. Slechts in

de laatste strofe komt de moordenaar zelf aan het woord: hij roept God om genade voor zijn ziel, maar richt zich niet tot de toehoorders om die ervoor te waarschuwen zich niet tot het kwaad te laten verleiden, zoals dat in zovele moordliederen het geval is. De moraal ontbreekt dus zogoed als geheel.

Gezang op het Boven-staende.

Stemme : S'appelle (33) Toi.

1

Een vreed geval zal ik u gaen verklaeren,
Vrienden aenhoort wat dat er is geschied:
Hoe eenen man in 't bloeye van zyn jaren,
Zyn zelve heeft gebragt in het verdriet:
Hy was onlangs in 't houwelyk getreden,
Met eene dochter, beyde goed van staet,
Het schynde dat zy leefden zeer te vreden,
Wie had gedagt op zoo een vrede daed.

5

7. schynde : scheen.

2

Ze leefden daer als waere echtgenooten,
In 't houwelyk als vrienden met malkaer,
Dan kwam hy zyne vrouw te verstooten,
En bragt zyn eygen leven in bezwaer,
Met boter is hy naer de markt getreden,
Naer Audenaerde, dii vermaerde stad,
Zyn gedachten waren ontevreden,
Want hy moest zyn van het kwaed aengevat.

10

15

3

By een apotheker is hy gekomen,
Vraegde vergift ofte wel arsenik,
Waermee dat dezen heer hem had vernomen,
Neen vriend, dat en verkoopt men niet publiek.
Door loozen list heeft hy het dan gekregen,
Te brengen een recept van den doctor,
En heeft het in zyn korf naer huys gedregen,
Den man had hem voldaan door zyn gemor.

20

4

Van Thienen kwam 't huys, hy scheynde, te erleben, 25
 Had voor zyn vrouw een koeke med' gebragt,
 En heeft het en zyn echtgenoot gegeven,
 Wie had gepeynsd op zoo een vreed gedagt,
 Dan wierd zy ziek en viel terstond aen 't braeken,
 Door den arsenik die zyne werking deed. 30
 Als het vergift haer leden kwam geraken,
 Wat droef tooneel hoorde men op zyn hofsté.

5

Naer twee dagen is zyn vrouw overleden,
 G'heel 't huys was ziek en waren zeer beducht,
 Wanneer men haer lichaem kwam te ontleden 35
 Heeft men bevonden dat zy was bevrucht !
 Den man is spoedig in arrest genomen,
 En hebben hem terstont naer Gend gebragt,
 Aldaer moest hy al voor de regtbank komen,
 Den vreeddaerd had dit seker noeyt gedagt. 40

6

De regtbank heeft hem tot de dood verwesen,
 Voor deze faute die hy had misdaen,
 Zyn dood-vonnis wierd hem voore gelezen,
 Op het schavot zyn hoofd werd afgedaen!
 Hy riep: "o God wilt myne ziel ontfermen, 45
 De dood zien ik reeds voor myn oogen staen,
 Had ik myn vrouw in beyde myne ermen,
 Och goeden God, wilt myne ziel ontfaen!"

19. *vernomen* : aangehoord. 25. *Van Thienen*: bedoeld is natuurlijk *Van Themsche*. 26-29. Het was niet een boterkoek die hij van de markt had meegebracht die de vergiftiging veroorzaakte, want ook de meid had ervan gegeten. 33. *Naer twee daegen*: reeds 's anderendaags overleed de vrouw.

NOTEN

1. O.m. BRAEKMAN (W.L.), *Hier heb ik weer wat nieuws in d'hand*. Gent, 1990; DE SCHUIJTER (J.). *Drij moorden voor vijfcens. Markt-zangers als verspreiders van stadsnieuws*. Antwerpen, 1945; DE VUIJST (J.). *Het moordlied in de zuidelijke Nederlanden tot de XIXe eeuw*. Brussel, Aurelia Books, 1976, en *Het Moordlied in de Zuidelijke Nederlanden (XXe eeuw)*. Brussel, Aurelia Books, 1977; TOP (S.). *Komt Vrienden, luistert naar mijn Lied. Aspecten van de Marktzanger in Vlaanderen (1750-1950)*. Tielt, 1985.

2. Zie de bibliografie bij TOP (S.). *Op.cit.* p. 137-150.
3. BRAEKMAN (W.L.). Zeven Moordliederen uit West-Vlaanderen. *Biekorf*, 100, 2000, p. 127-147 en 201-213.
4. Bibl. U. Gent, Sig. BL 5763 (17).
5. Vgl. TOP (S.). *Op.cit.*, p. 182 die deze informatie ontleende aan DE VUIJST (J.). *Het Moordlied...*, p. 114.
6. O.m. in dezelfde bundel, nrs. 15 en 16. Zie ook BRAEKMAN (W.L.). *Hier heb ik weer wat nieuws in d'hand*. Gent, 1990, p. 597.
7. De gerechtsbundel bevindt zich in het RA Beveren-Waas, *Hof van Assisen Gent*, dossier nr. 484-513 en *Arresten van het Jaar VII*, nr. 587.
8. *viament* : corrupt voor *violemment*, op gewelddadige wijze.
9. *gemassakreerde* : toegetakelde.
10. *onnoozel* : onschuldig.
11. *migerie* : miserie, ellende.
12. *terwyl* : lees *dewyl*, daar, vermits.
13. Niet bij TOP (S.). *Op.cit.*; zie echter BRAEKMAN (W.L.). Een belangrijke Oudenaardse Bundel Marktlieder. *Volkskunde*, 88, 1987, p. 1-37 (p. 35); dezelfde, *Hier heb ik weer wat nieuws*, p. 591.
14. Het gebruik van hoofdletters en de interpunctie werden hier en in de volgende liederen aan het hedendaags gebruik aangepast.
15. Twee exemplaren van dit blaadje worden bewaard in de bibliotheek van de Oudheidkundige Kring van het Waasland te Sint-Niklaas (map A 756).
16. TOP (S.). *Op.cit.* p. 182. Dit moordlied wordt er niet vermeld.
17. *Idem*, p. 173, nr. 751.
18. RA Beveren, *Assisenhof Oost-Vlaanderen*, nr. 3827.
19. Een (uniek ?) exemplaar bevindt zich in de bibliotheek van de Oudheidkundige Kring van het Waasland, waar het achteraan bij de Grote Kroniek P.J. Heyndrickx (Sig. A 21) werd ingebonden.
20. DE GROOTE (H.L.V.). *Vijftig Jaar Boekdrukkunst te Antwerpen*. Antwerpen, 1961, p. 96.
21. TOP (S.). *Op.cit.* p. 172, nr. 487; zie ook BRAEKMAN (W.L.). *Op.cit.* *Volkskunde*, 88, 1987, p. 1-37 (p. 36). en vooral *Hier heb ik weer wat nieuws*, p. 593.
22. Zie b.v. het lied op de executie van Lachaert te Gent: BRAEKMAN (W.L.). *Hier heb ik weer wat nieuws*. p. 88-100.
23. *Gazette van Gent*, zondag 4 mei 1845, p. 1.

24. In de *Gazette van Gent*, die nochtans trouw verslag uitbrengt over de assisenzaken, is er geen spoor van en ook in het Rijksarchief te Beveren-Waas is geen procesbundel bewaard die op deze zaak betrekking heeft.

25. TOP (S.). *Op.cit.*. p. 183.

26. *Idem*, p. 170 nr. 63. Een ex. van dit blaadje bevindt zich in de Stadsbibliotheek te Antwerpen (Sig. 77 a RAR (VIII) nr. 9).

27. Een exemplaar bevindt zich in de bibliotheek van de Oudheidk. Kring van het Waasland te Sint-Niklaas (Sig. A 749). Op dit blaadje komen vier liederen voor.

28. Antwerpen, Stadsbibliotheek, Sig. 77 a RAR (VII), nr. 29.

29. Over deze moord werd ook een marktlied gecomponeerd : zie DE VUYST (J.). *Het Moordlied ... tot de XIXe eeuw*, p. 22-23, en het verslag van de rechtszittingen verscheen ook als afzonderlijke uitgave: *Moord op den eerweerden heer Franciscus Van Hollewynkel Pastoor van Rooborst* (Zottegem, 1845). Vgl. ook BRAEKMAN (W.L.). Pieter Eggerickx, de blinde Gentse marktzanger (1796-1868) : II. *Volkskunde* 85, 1984, 341, nr. 301.

30. TOP (S.). *Op.cit.*. p. 183.

31. *De Gazette van Gent*, 12, 14 en 19 maart 1845.

32. DE BOEVERE (J.B.), VAN SIMAY (Ch. Louis), TOELMAN (Pieter), MARGO (Louis), HEYSSE (Ivo) en IMPE (Amelia).

33. Wellicht te lezen als "rappelle"; deze melodie komt niet voor bij TOP (S.). *Op.cit.*.